

ม (ส.)	/tu:ṛṇi:m/	>	ดุขณี	/dùt.sa.ni:/
(ป. ส.)	/ni:la/	>	นิล	/nin/
รุต (ป. ส.)	/vipaṛi:ta/	>	วิปริต	/wí.pa.rìt/ /wí
มา (ป. ส.)	/vi:ṇa:/	>	พิน	/p ^h in/
		>	สณ	/sa.t ^h ñn/

05

การกลายเสียงสระของคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต ในภาษาไทย

Vowel Changes in Pali and Sanskrit Loanwords in Thai

ดร.สาโรจน์ บัวพันธุ์งาม *

Dr. Saroj Buaphanngam

* อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทคัดย่อ

คำยืมในภาษาไทยกว่าครึ่งหนึ่งเป็นคำที่ยืมมาจากภาษาบาลีและสันสกฤต ทั้งนี้เพราะภาษาบาลีและสันสกฤตกับภาษาไทยเกิดการสัมผัสกันนานนับพันปี บทความนี้มุ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเสียงของคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต ในภาษาไทยเฉพาะการกลายเสียงสระเท่านั้น โดยอาศัยแนวคิดด้านการศึกษา ภาษาศาสตร์เชิงประวัติและเปรียบเทียบ การเปลี่ยนแปลงทางเสียงของคำยืม ภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทยเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการกลายเสียงสระในคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตนั้นก็เพื่อปรับลดจำนวน พยางค์ในคำให้สอดคล้องกับโครงสร้างพยางค์ของคำไทย กระบวนการกลายเสียง สระในคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต ได้แก่ การยัดสระเสียงสั้นให้เป็นสระเสียง ยาว การทอนสระเสียงยาวให้เป็นสระเสียงสั้น การเลื่อนเสียงสระ การกลายเสียง สระจากสระเดี่ยวเป็นสระประสม การกลายเสียงสระจากสระประสมเป็นสระเดี่ยว การกลายเสียงสระเป็นพยัญชนะ และการสูญเสียงสระท้ายคำ

คำสำคัญ: คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต, การเปลี่ยนแปลงทางเสียง, การกลายเสียงสระ

A b s t r a c t

Over half of the loanwords found in Thai are borrowed from Pali and Sanskrit. This phenomenon is a result of language contact between Pali Sanskrit and Thai all of which have been around for over a thousand years. This article aims to study phonological changes in Pali and Sanskrit loanwords that are used in Thai with emphasis on vowel changes, according to a historical-comparative linguistics-based study. The process of the phonological change in Pali and Sanskrit loanwords in Thai was found to be systematical. Specifically, the vowel changes in Pali and Sanskrit loanwords were to reduce the number of syllables in original Pali and Sanskrit words. Here are the processes of vowel change in Pali and Sanskrit loanwords in Thai: lengthening, shortening, vowel shifting, diphthongization, monothongization, consonantization and apocope.

Keywords: Pali and Sanskrit loanwords, phonological change, vowel change

บทนำ

คำยืมทั้งหมดที่พบในภาษาไทยมีประมาณ 26.1 เปอร์เซ็นต์ และในจำนวน 26.1 เปอร์เซ็นต์นี้เป็นคำยืมที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต* มากถึง 14.5 เปอร์เซ็นต์ (Titima Suthiwan and Uri Tadmor 2009: 604) ภาษาบาลีและสันสกฤตมีอิทธิพลต่อภาษาไทยทั้งด้านอักขรวิธี เสียง คำและสำนวนภาษา โดยเฉพาะภาษาสันสกฤตซึ่งมีอักขรวิธีส่วนใหญ่คล้ายกับภาษาบาลีนั้นว่ามีอิทธิพลต่ออักขรวิธีและคำศัพท์ภาษาไทยเป็นอย่างมาก (William. J. Gedney 1947: Introduction 1) แม้ว่าภาษาบาลีและสันสกฤตกับภาษาไทยจะมีลักษณะที่แตกต่างกันอย่างมาก ถึงกระนั้นนับแต่อดีตกระทั่งปัจจุบันคนไทยก็ยังยอมรับและนิยมคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต อิทธิพลจากพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนไทยนิยมคำยืมจากภาษาบาลีและสันสกฤต

ภาษาบาลีและสันสกฤตกับภาษาไทยเป็นภาษาต่างตระกูลกัน ภาษาบาลีและสันสกฤตเป็นภาษาตระกูลอินโด-อารยัน ซึ่งเป็นสาขาของตระกูลภาษาอินโด-ยูโรเปียน ส่วนภาษาไทยเป็นภาษาตระกูลไท ซึ่งเป็นสาขาของตระกูลภาษาไท-กะได ภาษาบาลีและสันสกฤตมีรูปลักษณะของคำเป็นภาษามิวิภัตติปัจจัย มีหน่วยผันคำสำหรับเปลี่ยนแปลงรูปคำเพื่อออกหน้าที่และ

* อักษรย่อที่ใช้ในการอธิบายที่มาของคำคือ (ป.) หมายถึง คำที่ใช้เฉพาะในภาษาบาลี (ส.) หมายถึง คำที่ใช้เฉพาะในภาษาสันสกฤต และ (ป. ส.) หมายถึง คำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่มีรูปและเสียงเหมือนกัน

ความหมายทางไวยากรณ์ของคำ ในขณะที่ภาษาไทย มีรูปลักษณะของคำเป็น
 ภาษาคำโดด ไม่มีหน่วยผันคำและไม่มี การเปลี่ยนแปลงรูปคำ นอกจากนี้
 นี้ภาษาบาลีและสันสกฤตกับภาษาไทยยังมีความแตกต่างด้านโครงสร้าง
 ภาษาอีก 4 ประการ ได้แก่ ความแตกต่างด้านหน่วยเสียง ด้านลักษณะ
 พยางค์ ด้านระบบคำและด้านประโยคและการเรียงคำ (สาโรจน์ บัวพันธุ์
 งาม 2558: 150-174) ด้วยความแตกต่างของโครงสร้างภาษาดังกล่าวมานี้
 เอง จึงทำให้คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทยเกิดการเปลี่ยนแปลง
 ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงทางเสียงของคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตก็เพื่อให้
 เข้ากับธรรมชาติและลักษณะของภาษาไทย

การเปลี่ยนแปลงของภาษาจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีกลไกบางอย่างทำให้
 ภาษาเปลี่ยนแปลงไป กลไกดังกล่าว ได้แก่ การกลายเสียง การเทียบแบบ
 และการยืมภาษาอื่น (ปราณี กุลละวณิชย์ 2542: 384) ด้วยเหตุที่คำภาษา
 บาลีและสันสกฤตในภาษาไทยมีลักษณะเป็นคำยืม อีกทั้งระบบเสียงภาษา
 บาลีและสันสกฤตก็แตกต่างกับระบบเสียงภาษาไทย ดังนั้นเมื่อรับคำภาษา
 บาลีและสันสกฤตมาใช้ในภาษาไทย การออกเสียงคำยืมภาษาบาลีและ
 สันสกฤตจึงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมแน่นอน คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต
 ที่เปลี่ยนแปลงไปในนี้ในทางภาษาศาสตร์ถือว่าเป็นกลไกการกลายเสียง การ
 กลายเสียงนี้อาจเป็นไปตามธรรมชาติของภาษา แต่บางครั้งการกลายเสียง
 ก็อาจเป็นไปเพราะความตั้งใจของผู้ใช้ภาษาที่ต้องการความสะดวกหรือเพื่อ

ให้เกิดเสียงไพเราะ (บรรจบ พันธุมธา 2518: 116)

เนื่องจากกระบวนการกลายเสียงของคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทยนั้นเกิดขึ้นทั้งกับเสียงสระพยัญชนะ วรรณยุกต์รวมถึงโครงสร้างพยางค์ซึ่งมีประเด็นและรายละเอียดที่สำคัญจำนวนมาก อย่างไรก็ตามในบทความนี้ผู้เขียนจะศึกษาเฉพาะการกลายเสียงสระเท่านั้น

ภาษาบาลีและสันสกฤตกับภาษาไทยมีทั้งเสียงสระที่เหมือนกันและที่แตกต่างกัน ฉะนั้นถ้าธรรมชาติและลักษณะของเสียงสระเหมือนกัน (vowel correspondences) และไม่ขัดกับกฎโครงสร้างคำไทย (morphophonemic formulae) คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทยบางคำก็จะใช้เสียงสระตรงกัน กล่าวคือคำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิมที่ใช้สระเสียงสั้น คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทยก็ใช้สระเสียงสั้น (ยกเว้นสระ ฤ /ṛ/) และคำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิมที่ใช้สระเสียงยาว คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทยก็ใช้สระเสียงยาว ดังนี้ /a/ > /a/ /i/ > /i/ /u/ > /u/ /a:/ > /a:/ /i:/ > /i:/ /u:/ > /u:/ เช่น รฎฐ /ṛaṭṭʰa/ > รัฐ /rát/ มิตร /mitṛa/ > มิตร /mít/ คุณ /guṇa/ > คุณ /kʰun/ ศาลา /ṣa:la:/ > ศาลา /sǎ:lǎ:/ ศิล /ṣi:la/ > ศิล /sǐ:n/ รูป /ṛu:pa/ > รูป /rú:p/ (William. J. Gedney 1947: 88) แต่ก็มีสระในคำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิมบางคำที่กลายเป็นสระอื่นที่มีลักษณะของเสียงสระต่างออกไปเมื่อเป็นคำยืมในภาษาไทย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิมบางคำนั้นมีเสียงสระและลักษณะพยางค์ขัดกับกฎโครงสร้างคำไทย หรือขัดกับธรรมชาติการออกเสียงคำไทย ฉะนั้นสระในคำยืมเหล่านั้นก็จะกลายเป็นเสียงสระที่มีใช้ในภาษาไทยซึ่งไม่มีในระบบเสียงสระของภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม เช่น /i/ > /u/ /ai/ > /ɛ:/ ในคำว่า ผลึก /pʰalika/ > ผลึก /pʰa.luək/ ไหวย /vaidja/ > แพทย์ /pʰɛ:t/ การกลายเสียงสระของคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทยเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบซึ่งมีกระบวนการดังต่อไปนี้

1. การยืดสระเสียงสั้นให้เป็นสระเสียงยาว (lengthening)

คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิมบางคำที่ใช้สระเสียงสั้น เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทยจะกลายเป็นสระเสียงยาว ดังนี้ /a/ > /a:/ /i/ > /i:/ /u/ > /u:/* การยืดสระเสียงสั้นให้กลายเป็นสระเสียงยาว เป็นกระบวนการผ่อนคลายเป็นเสียง (relaxation of articulatory effort) โดยเฉพาะสระเสียงสั้นท้ายพยางค์หรือท้ายคำเพื่อไม่ให้เสียงลงน้ำหนักและไม่ให้เป็นคำตาย การยืดเสียงสระจะช่วยให้การออกเสียงง่ายและสะดวกขึ้น (บรรจบ พันธุมธธา 2518: 116) ตามทฤษฎีภาษาศาสตร์เชิงประวัติ ปรากฏการณ์นี้เรียกว่า simplification (Theobora Bynon 1978: 123) หรือการกลายเพื่อให้ออกเสียงได้ง่ายขึ้น เช่น

คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม		คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทย	
ครุ (ป.)	/gaṛu/	> ครุ	/k ^h ru:/
คิริ (ป. ส.)	/giṛi/	> คีรี	/k ^h i:ri:/
ปรมาณู (ป. ส.)	/paṛamaṇu/	> ปริมาณู	/pa.ra.ma:nu:/
มฤตยู (ส.)	/mṛtju/	> มฤตยู	/ma.rút.ta.ju:/
ราตรี (ส.)	/ṛa:tri/	> ราตรี	/ra:tri:/
ศตฺรु (ส.)	/ṣatṛu/	> ศัตฺรุ	/sàt.tru:/
สปน (ป.)	/sapana/	> สาบาน	/sǎ:ba:n/
สวสติ (ส.)	/svasti/	> สวัสตี	/sa.wàt.di:/

นอกจากนี้การยืดสระเสียงสั้นให้กลายเป็นสระเสียงยาว ยังเป็นผลจากกระบวนการชดเชยเสียงที่สูญไป (compensatory lengthening) (ดุชมณีพร

* การถ่ายทอดเสียงของคำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิมและคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทย ผู้เขียนได้ใช้สัญลักษณ์ซึ่งประยุกต์จากระบบสัทอักษรสากล (IPA or International Phonetic Alphabet)

ขำนิโรคศานต์ 2526: 21) โดยเฉพาะคำบาลีและสันสกฤตเดิมที่มีหลายพยางค์ซึ่งพยางค์ท้ายสุดอาจเป็นเสียงสระ และ/หรือเสียงพยัญชนะกับเสียงสระที่สูญไป เสียงสระที่อยู่ข้างหน้าเสียงที่สูญไปนั้นจะยืดยาวเป็นเสียงยาวเพื่อชดเชย (บรรจบ พันธุมธา, 2518: 116) เช่น

คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม		คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต ในภาษาไทย	
เจตีย (ป.)	/cetiʃa/	> เจตีย์	/ceː.diːoː/
สมรุธ (ส.)	/samaɽʰa/	> สามารถ	/sǎː.mâːtɔː/
สุณฺณ (ป.)	/suɽɳa/	> สูญ	/sũːnoː/
อสุร (ป. ส.)	/asuɽa/	> อสูร	/ʔa.sũːnoː/

2. การทอนสระเสียงยาวให้เป็นสระเสียงสั้น (shortening)

คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิมบางคำที่ใช้สระเสียงยาว เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทยจะกลายเป็นสระเสียงสั้นดังนี้ /aː/ > /a/ /iː/ > /i/ /uː/ > /u/ การทอนสระเสียงยาวให้กลายเป็นสระเสียงสั้นเป็นกระบวนการทำให้่ง่ายเพื่อให้ออกเสียงได้ถนัดและง่ายขึ้น โดยเฉพาะคำหลายพยางค์ที่โครงสร้างพยางค์ประกอบด้วยสระเสียงยาวและมีพยัญชนะท้ายซึ่งไม่สอดคล้องกับลักษณะพยางค์ของคำไทยจะมีการทอนเสียงยาวให้สั้นลงเพื่อให้ออกเสียงได้ถนัดขึ้น (บรรจบ พันธุมธา 2518: 118-119) การทอนสระเสียงยาวให้เป็นสระเสียงสั้นเพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะพยางค์หรือโครงสร้างพยางค์ของคำไทยนี้เป็นการกลายเสียงแบบมีเงื่อนไขกำหนด (conditioned change) และเป็นผลสืบเนื่องจากกระบวนการปรับโครงสร้างพยางค์ของคำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิมเพื่อให้สอดคล้องกับโครงสร้างพยางค์ของคำไทย การปรับโครงสร้างพยางค์นี้เป็นกระบวนการปรับโครงสร้างใหม่เชิงระบบ (systematic restructuring) (Theobora Bynon 1978: 122) โดยมักเกิดกับคำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิมที่มี

โครงสร้างพยางค์แบบ C(C)VVC หรือ C(C)V.V.CV(V) เมื่อยืมมาใช้ในภาษาไทยจะปรับโครงสร้างใหม่ดังนี้ C(C)V∅C จะเห็นได้ว่า เมื่อมีการปรับโครงสร้างพยางค์ใหม่ สระเสียงยาวจะกลายเป็นสระเสียงสั้น เช่น

คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม	คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต ในภาษาไทย
ตุษณีม (ส.) /tu:ṇi:m/	> ตุษณี /dùt.sa.ni:/
นิล (ป. ส.) /ni:la/	> นิล /nin/
วิปริต (ป. ส.) /vipaṛi:ta/	> วิปริต /wí.pa.rìt/ /wíp.pa.rìt/
วีณา (ป. ส.) /vi:ṇa:/	> พิณ /p ^h in/
สตุล (ส.) /st ^h u:la/	> สตุล /sa.t ^h ǎn/

นอกจากนี้ การทอนสระเสียงยาวให้เป็นสระเสียงสั้นยังเป็นผลสืบเนื่องจากพยางค์ลดน้ำหนักของคำไทย กล่าวคือพยางค์ที่มีเสียงหนักหรือพยางค์ที่ประกอบด้วยสระเสียงยาว เมื่อมีการลดน้ำหนัก เสียงสระจะเบาลงหรือและอาจแปรเปลี่ยนไปได้ (กาญจนา นาคสกุล และคณะ 2545: 40-41) บรรจบ พันธุเมธา (2518: 118-119) กล่าวว่า การทอนสระเสียงยาวให้เป็นเสียงสั้นก็เพื่อให้สอดคล้องกับการเน้นเสียงแบบไทย กล่าวคือคำไทยจะไม่เน้นเสียงที่พยางค์หน้าแม้จะเป็นสระเสียงยาวก็ตาม เสียงยาวที่พยางค์หน้าเมื่อไม่เน้นเสียง จึงกลายเป็นเสียงสั้นไปตามธรรมชาติ เช่น

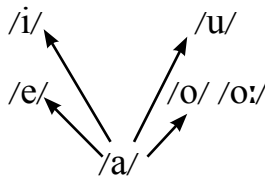
คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม	คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต ในภาษาไทย
จุฬา (ป.) /cu:l̥a:/	> จุฬา /cu.la:/
นิตี (ป. ส.) /ni:ti/	> นิตี /ní.ti?/
สุกร (ป. ส.) /su:kaja/	> สุกร /su.ko:n/
อาศุจรัย (ส.) /a:çca.ja/	> อัศจรัย์ /ʔàt.sa.can/

3. การกลายเป็นเสียงสระอื่น

คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิมบางคำที่ใช้เสียงสระ /a/ /a:/ /i/ /i:/ /u/ /u:/ ซึ่งเป็นเสียงสระที่มีใช้ในภาษาไทยด้วยเช่นกัน แต่เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทย เสียงสระดังกล่าวกลายเป็นเสียงสระอื่นซึ่งทั้งภาษาบาลีและสันสกฤตและภาษาไทยต่างก็มีใช้ด้วยกัน หรือบางคำอาจกลายเป็นเสียงสระอื่นซึ่งเป็นสระที่มีใช้ในภาษาไทยเท่านั้น ได้แก่ /o:/ /u:/ /u:/ /e/ /e:/ /ia/ การกลายเป็นเสียงสระลักษณะเช่นนี้บางครั้งอาจอธิบายได้ด้วยกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางเสียงเพราะเงื่อนไขของเสียงแวดล้อม เช่น การกลมกลืนเสียง การผลัดเสียง เสียงแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการกลมกลืนเสียงอาจจะเป็นเสียงสระหรือพยัญชนะก็ได้ และอาจจะเป็นเสียงที่อยู่ข้างหน้าหรือข้างหลังซึ่งเป็นเสียงที่อยู่ชิดกันในพยางค์เดียวกันหรืออยู่ไกลกันในพยางค์อื่นก็ได้ (ดุซฎีพร ชำนิโรตศานต์ 2526: 29) แต่บางครั้งก็เป็นการเลือกออกเสียงตามความถนัด (simplification) หรืออาจเกิดจากกระบวนการปรับให้เป็นสิ่งใหม่หรือให้เข้ากับระบบใหม่ที่เรียกว่า innovation หรือ innovatory change (Theobora Bynon 1978: 114) การกลายเป็นเสียงสระอื่นของคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทย มีลักษณะดังต่อไปนี้

3.1 การเลื่อนเสียงสระ (vowel shifting)

3.1.1 การเลื่อนระดับของลิ้นซึ่งเป็นที่เกิดของเสียงสระที่อยู่ภายในคำให้สูงขึ้น ได้แก่ การเลื่อนจากสระกลาง ต่ำ สั้น /a/ ให้สูงขึ้นเป็นสระหน้าสูง สั้น /i/ สระหน้า กลาง สั้น /e/ สระหลัง กลาง สั้น /o/ หรือ ยาว /o:/ และสระหลัง สูง สั้น /u/ ดังนี้

/a/ > /i/ เช่น

คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต
ในภาษาไทย

วकुล (ป. ส.) /vaku^hla/ > พิกุล /p^hi.kun/

วรุณ (ส.) /va^hru^hṇa/ > พิรุณ /p^hi.run/

จากตัวอย่าง การที่เสียงสระ /a/ ในพยางค์แรก [va] กลายเป็นสระ /i/ ในพยางค์ [p^hi] เกิดจากกระบวนการแปลงเสียงให้ต่างกันหรือการผลัดเสียง (dissimilation) ทั้งนี้เพราะเสียง /v/ เป็นพยัญชนะอรรธสระของเสียงสระ /u/ ซึ่งมีลักษณะการออกเสียงคล้ายกับเสียงสระ /u/ ในพยางค์ [ku] และ [ru] ที่ตามมา ฉะนั้นเพราะอิทธิพลของเสียงสระ /u/ ที่ตามมา ซึ่งมีลักษณะการออกเสียงโดยใช้ริมฝีปากและลิ้นคล้ายกับเสียงพยัญชนะอรรธสระ /v/ ในพยางค์หน้า เสียงสระ /a/ ในพยางค์ [va] ข้างหน้าจึงกลายเป็นเสียงสระ /i/ ในพยางค์ [p^hi] เพื่อให้แต่ละพยางค์มีเสียงสระแตกต่างกันซึ่งจะช่วยให้ออกเสียงได้สะดวกขึ้น

/a/ > /e/ เช่น

คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต
ในภาษาไทย

ปณจ (ป. ส.) /pa^hṇca/ > เบญจ- /ben.càʔ/

วชร (ส.) /va^hṣra/ > เพชร /p^hét/

วชฌฆาต (ส.) /va^hṣṣag^ha:ta/ > เพชฌฆาต /p^hét.c^ha.k^hâ:t/

สรวชุล (ส.) /sa^hvaj^hṇa/ > สรรเพชญ /sǎn.p^hét/

จากตัวอย่างจะเห็นว่า กระบวนการที่สระ /a/ กลายเป็นสระ /e/ เป็นเพราะเงื่อนไขหรืออิทธิพลของเสียงพยัญชนะเพดานแข็งที่ตามมา ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นการกลมกลืนเสียงตามเสียงหลัง (regressive

assimilation) โดยที่การออกเสียงสระ /a/ ซึ่งเป็นสระกลาง ต่ำ และมีพยัญชนะเพดานแข็งตามมาจะส่งผลให้มีการเลื่อนลิ้นให้สูงขึ้นซึ่งเป็นตำแหน่งของเสียงสระ /e/ ฉะนั้น สระ /a/ จึงกลายเป็นสระ /e/

/a/ > /o/ หรือ /o:/ เช่น

คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม		คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต ในภาษาไทย	
กมล (ป. ส.)	/kamala/	> โกมล	/koːmon/
มรกต (ป. ส.)	/maṛakata/	> มรกต	/mɔːra.kòt/
หงส์ (ป.) หัส (ส.)	/haṅsa/	> หงส์	/hǒŋ/

จากตัวอย่าง การที่สระ /a/ กลายเป็นสระ /o/ เป็นผลจากกระบวนการปรับโครงสร้างใหม่ (restructuring) และการใช้แนวเทียบ (analogy) โดยเทียบกับระบบการเขียนคำไทย (writing system) และการออกเสียงคำไทย กล่าวคือคำไทยที่มีโครงสร้างพยางค์แบบ CVC และมีระบบการเขียนดังนี้คือ รูปพยัญชนะต้น + สระลดรูป (omission of vowel) + รูปพยัญชนะท้าย (ยกเว้นรูปพยัญชนะท้าย <ร>) ลักษณะพยางค์หรือคำเช่นนี้จะออกเสียงเป็นสระ /o/ เช่น <จน> ออกเสียงว่า /con/ <พบ> ออกเสียงว่า /pʰóp/ (กาญจนา นาคสกุล และคณะ 2545: 88) ดังนั้นคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทยเมื่อมีการปรับโครงสร้างพยางค์ใหม่และมีลักษณะรูปเขียนแบบรูปพยัญชนะต้น + สระลดรูป (สระ <-โ> ลดรูป) + รูปพยัญชนะท้ายจึงออกเสียงคำยืมลักษณะดังกล่าวเป็นสระ /o/ โดยเทียบกับการออกเสียงคำไทย ลักษณะการกลายเสียงเช่นนี้เป็นการกลายเสียงตามแนวเทียบ (analogical change)

อนึ่งจากตัวอย่างคำ กมล /kamala/ การที่สระ /a/ ในพยางค์ [ka] กลายเป็นสระ /o:/ ในพยางค์ [ko:] นั้นจะต้องพิจารณาลำดับขั้นตอนของการกลายเสียงหรือลำดับของการเปลี่ยนแปลง (rule ordering) ด้วย ดุษฎีพร

ขำนิโรคศานต์ (2526: 15) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นอย่างมี
 ขั้นตอนคือ ในระยะหนึ่งอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่ง ในระยะต่อมา
 จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างอื่นต่อไป ฉะนั้นลำดับขั้นตอนการกลายเสียง
 คำ กมล /**kamala**/ จึงเป็นไปดังนี้คือ สระ /a/ ในพยางค์ [ma] กลาย
 เป็นเสียงสระ /o/ ในพยางค์ [mon] โดยใช้แนวเทียบกับระบบการเขียน
 คำไทยและการออกเสียงคำไทยก่อน จากนั้นสระ /a/ ในพยางค์ [ka] ก็
 จะกลมกลืนกับเสียงสระหลัง คือเสียงสระ /o/ ในพยางค์ [mon] พร้อม
 ทั้งเกิดการยัดเสียงสระสั้น /o/ ให้เป็นเสียงสระยาว /o:/ ซึ่งเป็นกระบวนการ
 การผ่อนคลายเสียงเพื่อให้ออกเสียงง่ายขึ้น ลำดับขั้นตอนการกลายเสียง
 สามารถแสดงได้ดังนี้

กมล /**kamala**/ > กมล /**ka.mon**/ > กมล /**ko.mon**/ >
 โกลม /**ko:.mon**/

/a/ > /u/ เช่น

คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม	คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต ในภาษาไทย
--------------------------	--------------------------------------

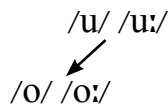
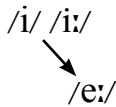
ชมพูณฑ (ป.) / jambu:nada /	>	ชมพูณฑ / ch^hom.p^hu:.nú^t /
-----------------------------------	---	---

พทร (ป. ส.) / badaja /	>	พุทธรา / p^hú^t.sa: /
-------------------------------	---	--

จากตัวอย่างคำ ชมพูณฑ /**jambu:nada**/ การที่สระ /a/ ในพยางค์
 [na] กลายเป็นสระ /u/ ในพยางค์ [nú^t] เมื่อเป็นคำยืมในภาษาไทยเป็นผล
 จากกระบวนการกลมกลืนเสียงสระ (vowel harmony) การกลมกลืนเสียง
 สระเป็นการกลมกลืนเสียงที่อยู่ไกล (distant assimilation) กล่าวคือเสียง
 สระในพยางค์หนึ่งอาจจะเปลี่ยนไป เพราะอิทธิพลของเสียงสระในพยางค์อื่น
 (ดูขุฎีพร ขำนิโรคศานต์ 2526: 30) จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า หน่วยเสียง
 สระ /u:/ ในพยางค์ [bu:] มีอิทธิพลทำให้สระ /a/ ในพยางค์ [na] ที่ตาม
 มากลายเป็น /u/ ในพยางค์ [nú^t] ในคำ ชมพูณฑ /**ch^hom.p^hu:.nú^t**/

ส่วนคำ พทร /badaɟa/ การที่สระ /a/ ในพยางค์ [ba] กลายเป็นสระ /u/ ในพยางค์ [p^hút] สันนิษฐานว่า เป็นการกลายเสียงเนื่องจากการยืมผ่านภาษาอื่นคือภาษาเขมร โดยที่เมื่อเปรียบเทียบคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาเขมรกับคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทยพบว่า คำดังกล่าวมีเสียงสระใกล้เคียงกับคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาเขมรมากกว่าเสียงสระของคำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิมดังนี้ พทร (ป. ส.) /badaɟa/ > พุทรา (ข.) /puttriə/ (กังวล คัชชีมา 2548: 572) > พุทรา (ท.) /p^hút.sa:/ เมื่อพิจารณาลำดับขั้นของการเปลี่ยนแปลง (rule ordering) จะเห็นได้ว่า เสียงสระ /u/ ในคำ /p^hút.sa:/ ใกล้เคียงกับคำ /puttriə/ มากกว่าคำ /badaɟa/ นั่นก็หมายความว่า สระ /a/ ในพยางค์ [ba] กลายเป็นสระ /u/ ในพยางค์ [put] ในภาษาเขมรก่อนที่จะกลายมาเป็นสระ /u/ ในพยางค์ [p^hút] ในภาษาไทย

3.1.2 การเลื่อนระดับของลิ้นซึ่งเป็นที่เกิดของเสียงสระที่อยู่ภายในคำให้ต่ำลง ได้แก่ การเลื่อนจากสระหน้า สูง ลิ้น /i/ หรือ ยาว /i:/ ให้ต่ำลงเป็นสระหน้า กลาง ยาว /e:/ และการเลื่อนจากสระหลัง สูง ลิ้น /u/ หรือ ยาว /u:/ ให้ต่ำลงเป็นสระหลัง กลาง ลิ้น /o/ หรือ ยาว /o:/ ดังนี้

/i/ หรือ /i:/ > /e:/ เช่น

คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม

คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต
ในภาษาไทย

วิตาน (ป. ส.) /vita:na/ > เพดาน /p^he:da:n/

สีมา (ป. ส.) /si:ma:/ > เสมอ /sǎ:ma:/

/u/ หรือ /u:/ > /o/ หรือ /o:/ เช่น

คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม

คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต
ในภาษาไทย

กุหก (ป. ส.) /kuhaka/ > โโกหก /ko.hòk/

มณฑุก (ป. ส.) /maṇḍuka/ > มณฑก /mon.tʰók/

จากตัวอย่าง การที่สระหน้า สูง เลื่อนลงมาเป็นสระหน้า กลาง (/i/ หรือ /i:/ > /e:/) และการที่สระหลัง สูง เลื่อนลงมาเป็นสระหลัง กลาง (/u/ หรือ /u:/ > /o/ หรือ /o:/) เป็นเพราะอิทธิพลของเสียงสระกลาง ต่ำ (/a/ หรือ /a:/) ในพยางค์ที่ตามมา ทั้งนี้เนื่องจากการออกเสียงสระสูง ในพยางค์หน้า ระดับของลิ้นจะอยู่สูง และเมื่อออกเสียงสระต่ำในพยางค์ ที่ตามมาทันที ระดับของลิ้นต้องเลื่อนจากระดับสูงลงมาระดับต่ำผ่านระดับ กลางในทันทีซึ่งค่อนข้างไม่สะดวก ดังนั้นเพื่อความสะดวกในการออกเสียง สระสูงในพยางค์ที่มาข้างหน้า จึงเลื่อนลงมาเป็นสระกลางคือ สระ /e:/ หรือ /o/ /o:/ ซึ่งเป็นสระที่มีระดับของลิ้นอยู่กลางช่องปาก เพื่อไม่ให้ระดับของ ลิ้นห่างกันมากเกินไป

3.1.3 การเลื่อนตำแหน่งของลิ้นซึ่งเป็นที่เกิดของเสียงสระให้ต่างออกไป ได้แก่ การเลื่อนจากสระหน้า สูง สั้น /i/ หรือ ยาว /i:/ เป็นสระกลาง สูง สั้น /u/ หรือ ยาว /u:/ และการเลื่อนจากสระกลาง ต่ำ สั้น /a/ เป็น สระหลัง ต่ำ สั้น /ɔ/ หรือ ยาว /ɔ:/ ดังนี้

/i/ /i:/ → /u/ /u:/

/a/ → /ɔ/ /ɔ:/

การกลายเสียงสระลักษณะนี้เป็นกระบวนการปรับให้เป็นสิ่งใหม่หรือ ให้เข้ากับระบบใหม่ (innovation) ทั้งนี้เพราะภาษาบาลีและสันสกฤตไม่มี หน่วยเสียงสระ /u/ หรือ /u:/ และ /ɔ/ หรือ /ɔ:/ ดังนั้นจึงต้องปรับ

ให้เข้ากับระบบภาษาไทยซึ่งเป็นระบบใหม่ดังนี้

/i/ หรือ /i:/ > /u/ หรือ /u:/ เช่น

คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม		คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต ในภาษาไทย
--------------------------	--	--------------------------------------

ปรีक्षा (ส.)	/paṛi:kṣa:/	>	ปรีक्षा	/pru̯k.sǎ:/
--------------	-------------	---	---------	-------------

พีช (ป. ส.)	/biya/	>	พีช	/p ^h ū:t/
-------------	--------	---	-----	----------------------

/a/ > /o/ หรือ /o:/ เช่น

คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม		คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต ในภาษาไทย
--------------------------	--	--------------------------------------

กฤษร (ป. ส.)	/kuṅṛaṛa/	>	กฤษร	/kun.c ^h o:n/
--------------	-----------	---	------	--------------------------

วิครห (ส.)	/vigṛaha/	>	วิเคราะห์	/wí.k ^h rǔʔ/
------------	-----------	---	-----------	-------------------------

3.2 การกลายเสียงสระจากสระเดี่ยวเป็นสระประสม (diphthongization)

การกลายเสียงจากสระเดี่ยวเป็นสระประสม ได้แก่ การเลื่อนจากสระหน้า สูง สั้น /i/ หรือ ยาว /i:/ มาสู่สระกลาง ต่ำ สั้น /a/ กลายเป็นสระประสมเลื่อนลง (falling diphthong) คือ /ia/

การกลายเสียงจากสระเดี่ยวของคำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิมมาเป็นสระประสมในภาษาไทยมักเกิดขึ้นกับคำ 2 พยางค์ขึ้นไปในภาษาบาลีและสันสกฤตเดิมที่พยางค์หน้าของคำประกอบด้วยสระ /i/ หรือ /i:/ และพยางค์ที่ตามมาประกอบด้วยเสียงพยัญชนะและเสียงสระ /a/ เมื่อออกเสียงคำ 2 พยางค์ต่อเนื่องกันอย่างรวดเร็ว สระ /i/ หรือ /i:/ ของพยางค์หน้าจะเลื่อนมารวมกับเสียงสระต่ำของพยางค์ที่ตามมาจนกลายเป็นเสียงสระประสม /ia/ ปรากฏการณ์การกลายเสียงเช่นนี้เป็นผลจากกระบวนการรวบพยางค์ (contraction) เช่น

คำภาษาสันสกฤตเดิม		คำยืมภาษาสันสกฤตในภาษาไทย
กษิณ	/kʂiṇa/	> เกษิณ /ka.sʰiṇ/
ศิร	/çiṛa/	> เศิร /sʰiṛ/
สถิร	/sth̥iṛa/	> เสถิร /sa.tʰiṛ/

3.3 การกลายเสียงสระจากสระประสมเป็นสระเดี่ยว (monothongization)

การกลายเสียงจากสระประสมเป็นสระเดี่ยว ได้แก่ การเปลี่ยนเสียงสระประสม /ai/ ที่มีพยัญชนะท้ายของคำภาษาสันสกฤตเดิมให้เป็นเสียงสระหน้า ต่ำ ยาว /ɛ:/ เนื่องจากสระประสม /ai/ ในภาษาสันสกฤตออกเสียงคล้ายสระเกิน <ไอ> /aj/ ในภาษาไทย แต่สระเกิน <ไอ> ในภาษาไทยนั้นประกอบด้วยเสียงสระ /a/ โดยมีเสียงพยัญชนะท้ายเป็น /j/ ซึ่งจะมีเสียงพยัญชนะท้ายอีกไม่ได้ ดังนั้นคำภาษาสันสกฤตเดิมที่มีสระประสม /ai/ และมีพยัญชนะท้ายตามมาเมื่อนำมาใช้ในภาษาไทยจึงกลายเป็นสระเดี่ยว /ɛ:/ แทน และยังคงมีเสียงพยัญชนะท้าย แต่เสียงพยัญชนะท้ายนั้นเปลี่ยนไปตามระบบเสียงภาษาไทย เช่น

คำภาษาสันสกฤตเดิม		คำยืมภาษาสันสกฤตในภาษาไทย
ไวทย	/vaidja/	> แพทย์ /pʰɛ:t/
ไวศย	/vaicja/	> แพศย์ /pʰɛ:t/
ไสนย	/sainja/	> แสนยา /sʰɛ:n.ja:/

ในภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต สระประสม <เอ> /e/ เป็นการประสมกันระหว่างสระ /a/ กับ /i/ (Edward Delavan Perry 1994: 8) เพียงแต่ออกเสียงสั้นกว่าสระประสม <ไอ> /ai/ ในภาษาสันสกฤต ซึ่งเป็นการประสมกันระหว่างสระ /a:/ กับ /i/

คำภาษาบาลีเดิม (และคำภาษาสันสกฤตเดิมบางคำ) ที่ใช้สระประสม

/e/ มีพยัญชนะท้าย โดยเฉพาะพยัญชนะท้าย <y> /j/ เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทย สระประสม /e/ จะกลายเป็นเสียงสระเดี่ยวกลาง ต่ำ สั้น /a/ และยังคงเสียงพยัญชนะท้าย <y> /j/ เดิมไว้ เช่น

คำภาษาบาลีเดิม

คำยืมภาษาบาลีในภาษาไทย

เวทยากรณ /vejja:kaṇa/ > ไวยากรณ /waj.ja.ko:n/

อชิปเตยย /ad^hipatejja/ > อชิปไตย /ʔa.t^hip.pa.taj/

หรือสระประสม /e/ กลายเป็นสระเดี่ยวหน้า ต่ำ ยาว /e:/ แต่เสียงพยัญชนะท้ายนั้นเปลี่ยนไปตามระบบเสียงภาษาไทย เช่น

คำภาษาสันสกฤตเดิม

คำยืมภาษาสันสกฤตในภาษาไทย

เวศยา /veçja:/ > แพศยา /p^hɛ̃t.sa.jǎ:/

ข้อสังเกต: คำภาษาบาลีที่ใช้สระประสม <เอ> /e/ และมีพยัญชนะท้าย <y> /j/ รูปดังนี้ <เอย> เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทย สระประสม /e/ จะเปลี่ยนเป็นสระเดี่ยวกลาง ต่ำ สั้น /a/ และมี /j/ เป็นพยัญชนะท้ายตามเดิมดังนี้ <aj> แต่ในภาษาไทยใช้รูปเขียนว่า <ไอย> ถึงแม้ว่า <y> ที่ตามหลังรูปสระ <ไ> นั้นจะไม่ออกเสียงก็ตาม ทั้งนี้คำยืมภาษาบาลีในภาษาไทยคงรูป <y> ที่ตามหลังรูปสระ <ไ> ไว้ก็เพื่อให้รู้ว่ากลายมาจากรูปเขียน <เอย> ของรูปเขียนเดิมในภาษาบาลีเท่านั้น ส่วนพยางค์ท้าย <y> /ja/ ของ <เอย> ตัดออกเพื่อปรับลดจำนวนพยางค์ให้สั้นลง

4. การกลายเสียงสระเป็นพยัญชนะ (consonantization)

การกลายเสียงสระเป็นพยัญชนะ ได้แก่ การปรับเปลี่ยนเสียงสระไวคอลิก (vocalic)* เสียงสั้น ลิ่นม้วน /ɤ/ ในภาษาสันสกฤตเดิมให้กลายเป็น

* สระไวคอลิกเป็นชื่อเรียกสระที่เกิดจากหน่วยเสียงพยัญชนะเสียงเปิด /ɤ/ /ɛ/ ปรากฏร่วมกับหน่วยเสียงสระ /i/ /i:/ หรือ /u/ /u:/ อีก 3 หน่วยเสียง ได้แก่ <ฤ> /ɤ/ <ฤ> /ɛ/ <ฤ> /ɛ/ ในภาษาสันสกฤตสระทั้ง 3 นี้มีลักษณะเป็นพยัญชนะก่อพยางค์หรือเป็นแก่นของพยางค์ (syllabic consonant) (อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล 2539: 189)

เสียงพยัญชนะลิ้นร้ว (trill) หรือลิ้นกระทบ (tap) หรือลิ้นสะบัด (flap) ได้แก่ /r/ พร้อมทั้งแทรกเสียงสระ /uu/ หรือ /uu:/ หรือ /i/ หรือ /o:/ เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทย การกลายดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องจากกระบวนการปรับให้เข้ากับระบบเสียงใหม่และการปรับโครงสร้างพยางค์ใหม่ ดังนี้

/r/ > /ru/ หรือ /ru:/ หรือ /ri/ หรือ /ro:/ เช่น

คำภาษาสันสกฤตเดิม		คำยืมภาษาสันสกฤตในภาษาไทย	
ฤตุ	/ṛtu/	>	ฤตุ /ru̯.du:/
ฤษี	/ṛṣi/	>	ฤษี /ru̯.si:/
ฤทธิ	/ṛddhi/	>	ฤทธิ /rit/
ฤक्ष	/ṛkṣa/	>	ฤกษ์ /rô:k/

5. การสูญเสียงสระท้ายคำ* (apocope)

คำภาษาบาลีและคำภาษาสันสกฤตเดิมส่วนใหญ่ลงท้ายคำด้วยเสียงสระ เสียงสระที่อยู่ท้ายพยางค์โดยเฉพาะพยางค์สุดท้ายของคำจะเกิดการสูญเสียงไปเมื่อนำมาใช้ในภาษาไทย เหลือแต่เสียงพยัญชนะต้นพยางค์

* สัญลักษณ์ประกอบการอธิบายหน่วยเสียงสระและพยัญชนะในโครงสร้างพยางค์ของคำบาลีและสันสกฤตเดิมมีดังนี้

สัญลักษณ์	ความหมาย	ตัวอย่าง
C	พยัญชนะ	ก, จ, ต, ฎ, ป, ย, ร, ว, ส, ศ, ห
T	พยัญชนะกักตันพยางค์	ก, จ, ต, ฎ, ป
T	พยัญชนะกัก เกิดที่เพดานอ่อน	ก, ข, ค, ฆ
T	พยัญชนะกัก เกิดที่เพดานแข็ง	จ, ฉ, ช, ฌ
T	พยัญชนะกัก ลิ้นม้วน	ฎ, ฐ, ฑ, ฒ
T	พยัญชนะกัก เกิดที่ฟัน	ต, ถ, ท, ธ
T	พยัญชนะกัก เกิดที่ริมฝีปาก	ป, ฟ, พ, ภ
N	พยัญชนะนาสิกต้นพยางค์	ณ, ฌ, น, ม
L	พยัญชนะเหลวต้นพยางค์	ร, ล, ฬ
S	พยัญชนะเสียดแทรกต้นพยางค์	ศ, ษ, ส
W	พยัญชนะกึ่งสระต้นพยางค์	ว, ย
V	สระ, สระเสียงสั้น	อะ, อิ, อุ
VV	สระเสียงยาว, สระประสม	อา, อี, อุ, เอ, โอ, ไอ, เอา
#	ส่วนสุดท้ายของคำ	# หมายถึง [t] เป็นเสียงสุดท้ายของคำ
o	เสียงสระหรือพยางค์ที่สูญไป	ทาน (ป. ส.) /da:na/ > ทาน /tha:no/

เท่านั้น ส่วนเสียงพยัญชนะต้นพยางค์หรือเสียงพยัญชนะแทรกกลาง* (interlude) ของพยางค์ที่สูญเสียงสระไปแล้วนั้นจะกลายมาเป็นเสียงพยัญชนะท้ายของพยางค์ที่อยู่ข้างหน้า และถ้าเสียงพยัญชนะต้นพยางค์หรือเสียงพยัญชนะแทรกกลางเป็นพยัญชนะซ้อนก็จะเกิดการสูญเสียงพยัญชนะที่ซ้อนนั้นไปเหลือเพียงเสียงเดียวเท่านั้น ทั้งนี้เพราะโครงสร้างพยางค์ของคำไทยมีเสียงพยัญชนะท้ายได้เพียงเสียงเดียวเท่านั้น ดังนี้

5.1 การสูญเสียงสระท้ายพยางค์ในพยางค์สุดท้ายของคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตโดยเสียงพยัญชนะต้นพยางค์ในพยางค์ที่สูญเสียงสระไปนั้นกลายมาเป็นเสียงพยัญชนะท้ายของพยางค์ที่อยู่ข้างหน้าดังนี้

5.1.1 TV SV และ WV > TØ เมื่อปรากฏในเสียงแวดล้อมดังนี้
V__#

TV > kØ เช่น

คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม		คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต ในภาษาไทย
นรก (ป. ส.) /naṛaka/	>	นรก /na.rókØ/
นาค (ป. ส.) /na:ga/	>	นาค /nâ:kØ/
เมฆ (ป. ส.) /meg ^h a/	>	เมฆ /mê:kØ/
สุนข (ป.) /sunak ^h a/	>	สุนัข /su.nákØ/

TV TV TV หรือ SV > tØ เช่น

คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม		คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต ในภาษาไทย
นาฏ (ป. ส.) /na:ṭa/	>	นาฏ /nâ:tØ/

* เสียงพยัญชนะแทรกกลาง คือเสียงพยัญชนะหรือกลุ่มเสียงพยัญชนะที่ปรากฏระหว่างเสียงสระในจุลพยางค์เดียว (single microsegment) จุลพยางค์ ก็คือถ้อยคำที่ต่อเนื่องกันไปโดยไม่มีช่วงหยุด (Charles F. Hockett 1958: 85-86) พุทธอีกนัยหนึ่งก็คือการออกเสียงคำหลายพยางค์ที่ไม่มีช่วงหยุดนั่นเอง เช่น วิศวะ <viçva> หน่วยเสียง /ç/ และ /v/ คือเสียงพยัญชนะแทรกกลาง

คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม		คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต ในภาษาไทย
รถ (ป. ส.) /ṛat ^h a/	>	รถ /rótø/
วิช (ป. ส.) /viṃa/	>	พีช /p ^h û:tø/
วิษ (ส.) /viṣa/	>	พิช /p ^h ítø/
อากาศ (ส.) /a:ka:ça/	>	อากาศ /ʔa:kà:tø/

TV หรือ WV > pø เช่น

คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม		คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต ในภาษาไทย
ปาป (ป. ส.) /pa:pa/	>	บาป /bà:pø/
ลาภ (ป. ส.) /la:b ^h a/	>	ลาภ /lâ:pø/
อาชีวะ (ป. ส.) /a:çi:va/	>	อาชีพ /ʔa:c ^h î:pø/

5.1.2 NV และ LV > Nø เมื่อปรากฏในเสียงแวดล้อมดังนี้ V__#
NV > nø หรือ mø เช่น

คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม		คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต ในภาษาไทย
กาม (ป. ส.) /ka:ma/	>	กาม /ka:mø/
สนาน (ส.) /sna:na/	>	สนาน /sa.nă:nø/
สณฺหาณ (ป.) /saṇṇa:ṇa/	>	สัญญาณ /săn.ja:nø/
อาศรม (ส.) /a:çama/	>	อาศรม /ʔa:sömø/

LV > n๑ เช่น

คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม

คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต
ในภาษาไทย

กาล (ป. ส.) /ka:la/

>

กาล /ka:n๑/

กาฬ (ป.) /ka:l̥a/

>

กาฬ /ka:n๑/

มาร (ป. ส.) /ma:ra/

>

มาร /ma:n๑/

อตุล (ป. ส.) /atula/

>

อตุล /ʔa.dun๑/

5.1.3 jV > j๑ เมื่อปรากฏในเสียงแวดล้อมดังนี้ V__# เช่น

คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม

คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต
ในภาษาไทย

กาย (ป. ส.) /ka:ja/

>

กาย /ka:j๑/

หฤทย (ส.) /h̥ɽdaja/

>

หฤทัย /ha.rúʔ.tʰaj๑/

อนฺตราย (ป. ส.) /anta:ra:ja/

>

อันตราย /ʔan.ta.ra:j๑/

5.2 การสูญเสียเสียงสระท้ายพยางค์ในพยางค์สุดท้ายของคำยืมภาษาสันสกฤต โดยเสียงพยัญชนะเปิด ลิ้นม้วน /ɹ/ ซึ่งเป็นพยัญชนะในตำแหน่งแรกของพยัญชนะประสม ซึ่งทำหน้าที่เป็นพยัญชนะแทรกกลางพยางค์ได้สูญเสียไป ในขณะที่เดียวกันพยัญชนะต้นพยางค์ของพยางค์ที่สูญเสียเสียงสระไปนั้นซึ่งอยู่ในตำแหน่งต่อจากพยัญชนะเปิด ลิ้นม้วนนั้นก็กลายมาเป็นเสียงพยัญชนะท้าย ดังนี้

ɹCV > ๑T๑ เมื่อปรากฏในเสียงแวดล้อมดังนี้ V__#

ɹIV > ๑k๑ เช่น

คำภาษาสันสกฤตเดิม

คำยืมภาษาสันสกฤตในภาษาไทย

มารุค /ma:ra/

>

มรรค /má๑k๑/

คำภาษาสันสกฤตเดิม คำยืมภาษาสันสกฤตในภาษาไทย

วรก /vaɽga/ > วรรค /wáòkø/

อรฆ /aɽgha/ > อรรฆ /ʔàòkø/

ɽIV หรือ ɽSV > øtø เช่น

คำภาษาสันสกฤตเดิม คำยืมภาษาสันสกฤตในภาษาไทย

กีรติ /ki:ɽti/ > เกียรติ /kiaøtø/

ปรีวรัต /pa:ɽivaɽta/ > ปรีวรรต /pa.ri.wáøtø/

วรัช /vaɽɽa/ > พรรษ /p^háøtø/

อรถ /aɽt^ha/ > อรรถ /ʔàøtø/

ɽIV หรือ ɽWV > øpø เช่น

คำภาษาสันสกฤตเดิม คำยืมภาษาสันสกฤตในภาษาไทย

ครภ /ga:ɽb^ha/ > ครรภ /k^háøpø/

ทรป /da:ɽpa/ > ทรรป /t^háøpø/

สรว /sa:ɽva/ > สรรพ /sàøpø/

5.3 การสูญเสียสระและ/หรือเสียงสระกับเสียงพยัญชนะท้ายคำ
 ในพยางค์สุดท้ายของคำยืมภาษาสันสกฤต โดยเสียงพยัญชนะเปิด ลิ้นม้วน
 /ɽ/ หรือเสียงพยัญชนะเสียดแทรก เกิดที่เส้นเสียง /h/ ซึ่งเป็นพยัญชนะใน
 ตำแหน่งแรกของพยัญชนะประสมและทำหน้าที่เป็นพยัญชนะแทรกกลาง
 พยางค์ได้สูญไป ในขณะที่เดียวกันพยัญชนะต้นพยางค์ของพยางค์ที่สูญเสีย
 สระและ/หรือเสียงสระกับเสียงพยัญชนะท้ายคำแล้วนั้นซึ่งอยู่ในตำแหน่ง
 ต่อจากพยัญชนะเปิด ลิ้นม้วนหรือพยัญชนะเสียดแทรก เกิดที่เส้นเสียงนั้น
 ก็กลายมาเป็นเสียงพยัญชนะท้าย ดังนี้

$\text{ɹNV(C)} > \text{ɔNɔ(ɔ)}$ เมื่อปรากฏในเสียงแวดล้อมดังนี้ V_ \#
 $\text{ɹŋV} > \text{ɔnɔ}$ เช่น

คำภาษาสันสกฤตเดิม		คำยืมภาษาสันสกฤตในภาษาไทย
จूरण /cu:ɹŋa/	>	จूरण, จूरณ /cu:ɔnɔ/, /cuɔnɔ/
वरण /vaɹŋa/	>	วรรณ, พรรณ /waɔnɔ/, /phaɔnɔ/

$\text{ɹmV(C)} > \text{ɔmɔ(ɔ)}$ เช่น

คำภาษาสันสกฤตเดิม		คำยืมภาษาสันสกฤตในภาษาไทย
ग्रमन् /kaɹman/	>	กรรม /kaɔmɔɔ/
जरमन् /caɹman/	>	จรรณ /caɔmɔɔ/
ध्रम /dʰaɹma/	>	ธรรม /tʰaɔmɔ/

$\text{hmV} > \text{ɔmɔ}$ เช่น

คำภาษาสันสกฤตเดิม		คำยืมภาษาสันสกฤตในภาษาไทย
ब्रह्म /brahma/	>	พรหม /pʰroomɔ/

5.4 การสูญเสียสระท้ายคำในพยางค์สุดท้ายของคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต โดยเสียงพยัญชนะที่อยู่ในตำแหน่งที่สองและ/หรือในตำแหน่งที่สามของพยัญชนะประสม ซึ่งทำหน้าที่เป็นพยัญชนะแทรกกลางก็สูญเสียไปด้วย ในขณะที่พยัญชนะที่อยู่ในตำแหน่งแรกของพยัญชนะประสมที่สูญเสียไปแล้วนั้นก็กลายมาเป็นเสียงพยัญชนะท้าย ดังนี้

$\text{CC(C)V} > \text{Cɔ(ɔ)ɔ}$ เมื่อปรากฏในเสียงแวดล้อมดังนี้ V_ \#

$\text{ɿC(C)V} > \text{kɔ(ɔ)ɔ}$ เช่น

คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม		คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทย
जक्र (ส.) /cakɹa/	>	จักร /càkɔɔ/

คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต
ในภาษาไทย

ทุกข์ (ป.)	/dukk ^h a/	>	ทุกข์	/t ^h úkøø/
ภักติ (ส.)	/b ^h akti/	>	ภักดี	/p ^h ákøø/
วักตร (ส.)	/vakt ^ɹ a/	>	พักตร์	/p ^h ákøøø/
สมคร (ส.)	/samag ^ɹ a/	>	สมัคร	/sa.màkøø/

TC(C)V TC(C)V TC(C)V หรือ SC(C)V > tø(ø)ø เช่น

คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต
ในภาษาไทย

เกษตร (ส.)	/k ^ɹ set ^ɹ a/	>	เกษตร	/ka.sè:tøø/
กิจจ (ป.)	/kicca/	>	กิจ	/kitøø/
เขตต (ป.)	/k ^h etta/	>	เขต	/khè:tøø/
นัญญ (ป.)	/na ^ɹ ṭṭa/	>	นัญ	/nátøø/
มาตร (ส.)	/ma:t ^ɹ a/	>	มาตร	/mâ:tøø/
ศาสตร (ส.)	/çast ^ɹ a/	>	ศาสตร์	/sà:tøøø/

TCV หรือ vCV > pøø เช่น

คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต
ในภาษาไทย

กปป (ป.)	/kappa/	>	กัปป	/kàpøø/
กาย (ส.)	/ka:vja/	>	กายัพย์	/kà:pøø/
ทรว (ส.)	/dravja/	>	ทรวัพย์	/sápøø/

คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม

คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต
ในภาษาไทย

ศพท (ส.) /çabda/ > ศัพท์ /sàpòò/

NC(C)V > ๗๐(๐)๐ หรือ ๓๐(๐)๐ หรือ ๓๐(๐)๐ เช่น

คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม

คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต
ในภาษาไทย

วงศ (ส.) /vaṅça/ > วงศ์ /woŋòò/

ศุนย (ส.) /çu:nja/ > ศุนย์ /sũ:nòò/

สุณฺณ (ป.) /suṇṇa/ > สุญ /sũ:nòò/

อภิรมย (ส.) /ab^{hi}i.ṛamja/ > อภิรมย์ /ʔà.p^hí.romòò/

สรุป

ภาษาบาลีและสันสกฤตกับภาษาไทยมีบางลักษณะที่เหมือนกัน และมีบางลักษณะที่แตกต่างกัน ลักษณะที่แตกต่างกันมีทั้งด้านระบบเสียง โครงสร้างพยางค์ ระบบคำและการเรียงคำ แม้ภาษาบาลีและสันสกฤตกับภาษาไทยจะมีลักษณะที่แตกต่างกัน ถึงกระนั้นนับแต่อดีตกระทั่งปัจจุบัน คนไทยก็ยังคงยอมรับและนิยมคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต อิทธิพลจาก พุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนไทย ยอมรับและนิยมคำยืมจากภาษาบาลีและสันสกฤต นอกจากนี้อิทธิพลจาก วรรณคดีบาลีและวรรณคดีสันสกฤตก็เป็นปัจจัยสำคัญอีกเช่นกันที่ทำให้ คนไทยนิยมคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต คำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม เมื่อใช้เป็นคำยืมในภาษาไทยจะมีการกลายเสียงค่อนข้างมาก ทั้งนี้ก็เพื่อให้ เข้ากับระบบเสียงและโครงสร้างพยางค์ของคำไทย การกลายเสียงสระของ คำภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทยนั้น ประกอบด้วยกระบวนการยืม

สระเสียงสั้นให้เป็นสระเสียงยาว การทอนสระเสียงยาวให้เป็นสระเสียงสั้น การเลื่อนเสียงสระ การกลายเสียงสระจากสระเดี่ยวเป็นสระประสม การกลายเสียงสระจากสระประสมเป็นสระเดี่ยว การกลายเสียงสระเป็นพยัญชนะและการสูญเสียงสระท้ายคำ กระบวนการกลายเสียงสระดังกล่าวเป็นไปตามธรรมชาติของการสัมผัสภาษาและการยืมภาษา ทั้งนี้ก็เพื่อให้คนไทยออกเสียงคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตได้ง่ายและสะดวกขึ้นนั่นเอง

บรรณานุกรม

ภาษาไทย:

- กั้วล คัชชิมมา, 2548. *คำยืมบาลีสันสกฤตในภาษาเขมร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาเขมร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- กาญจนา นาคสกุล และคณะ, 2545. **บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 1: ระบบเสียง อักษรไทย การอ่านคำและการเขียนสะกดคำ**. สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- ดุชฎีพร ชำนิโรคนานต์, 2526. *ภาษาศาสตร์เชิงประวัติและภาษาไทยเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บรรจบ พันธุเมธา, 2518. *บาลีสันสกฤตในภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปราณี กุลละวณิช, 2542. “การเปลี่ยนแปลงของภาษา.” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 3 หน่วยที่ 7-15*. พิมพ์ครั้งที่ 8. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สาโรจน์ บัวพันธุ์งาม, 2558. *ภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทย*. เชียงใหม่: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล, 2539. *ลักษณะคำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตในมหาชาติคำหลวง กัณฑ์ทศพร ชูชก และกุมาร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

ภาษาอังกฤษ :

- Bynon, Theodora, 1978. *Historical Linguistics*. Reprinted. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gedney, William. J., 1947. “Indic loanwords in spoken Thai.” Ph.D. Dissertation Faculty of the Graduate School Yale University, United States of America.
- Hockett, F. Charles, 1958. *A Course in Modern Linguistics*. New York: The Macmillan Company.
- Perry, Edward Delavan, 1994. *A Sanskrit Primer*. Reprint. Delhi: Motilal Banarsidass.
- Suthivan, Titima and Tadmor, Uri., 2009. “Loanwords in Thai.” In Martin Haspelmath and Uri Tadmor (Eds.), *Loanwords in the world’s languages: a comparative handbook* (pp. 599-616). Berlin: De Gruyter Mouton.